
НЕПЕРЕРВНА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ТРАНЗИТИВНИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

Ковальчук Галина

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-539-6-20>

ВСТУП

У нинішній період глобальних трансформацій суспільного життя загально визнаним є першочергове значення неперервної освіти та освітнього співробітництва для сталого розвитку, зміцнення стабільних, мирних і демократичних суспільств, створення єдиного інклюзивного середовища соціальної співпраці заради спільного прогресу¹. Тому для освітян, громадянського суспільства, урядів, територіальних і локальних спільнот актуалізується завдання розбудови та імплементації педагогічних систем і моделей реалізації вимог і цілей освіти протягом усього життя, інноваційної та здорової економіки XXI століття².

Сучасний стан розвитку неперервної освіти у нашій країні характеризується зростанням соціальних вимог до освітньої сфери, упровадженням великої кількості інноваційних рішень і технологій, націлених на приведення педагогічних систем у відповідність до потреб національної економіки та розбудови громадянського суспільства. До таких належить, зокрема, удосконалення загальнонаціональної системи неперервної освіти з урахуванням положень Загальної декларації прав людини, програм Європейської комісії про забезпечення освіти протягом усього життя, «Всесвітньої декларації про освіту для всіх – рамки дій для задоволення базових освітніх потреб» ЮНЕСКО спільно із Світовим Банком та ін.³, що актуалізує завдання науково-методичного забезпечення

¹ Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. Резолюція від 08.09.2000 № 55/2. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_621.

² Як ООН підтримує Цілі сталого розвитку в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>

³ Key Competences for Lifelong Learning. URL: : http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/; Learning for All Investing in People's Knowledge and Skills to

створення єдиного соціально-освітнього простору в межах територіальних громад і запозичення позитивного досвіду інших країн у сфері неперервної освіти та соціальної інклюзії. Завдання розвитку освітнього чинника в інноваційних перетвореннях соціальних спільнот і громадянського суспільства особливо наголошуються на всіх рівнях Генеральної Асамблеї ООН, Європейської комісії і Ради, урядів країн. Світовий банк також активно підтримує сферу освіти у багатьох країнах і в Україні, на виконання вимог Цілей розвитку тисячоліття, Цілей сталого розвитку та Загальної декларації прав людини, які проголошено й затверджено на різних форумах і площадках ООН⁴. У 2024 році Міністерство освіти і науки України та Світовий банк підписали угоду за програмою «LEARN» («Підвищення доступності та стійкості освіти в умовах кризи в Україні»), що передбачає виділення \$ 415 млн. для підтримки результатів в сфері освіти. Реалізується також проект «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів», спрямований на підвищення ефективності, якості та прозорості вищої освіти, поліпшення управління, фінансування та організації освітнього середовища⁵.

Відтак, визначальним для сучасної освіти і педагогіки є розроблення і впровадження інноваційних технологій і методів для вирішення поставлених завдань, з урахуванням суспільних та глобальних тенденцій і процесів.

1. Неперервна соціальна освіта і соціальна інклюзія в контексті інноваційного територіального розвитку: зміст і сучасні тенденції

В умовах сучасного трансформаційного середовища життєдіяльності країн, територіальних спільнот і кожної окремої людини дедалі більшого значення набуває феномен якості й когерентності усіх сфер життя і здорової економіки – при цьому, одним з основних чинників тут виступає освіта, її якість, що нарівні з добробутом та здоров'ям людини визнається міжнародною спільнотою пріоритетом XXI століття. Якісна неперервна особистісно й соціально-орієнтована освіта забезпечує формування у молоді системи компетентностей для успішної самореалізації у сучасному суспільстві.

Promote Development. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/zh/685531468337836407/pdf/644870WP0Learn00Box0361538B0PUBLIC0.pdf>

⁴ Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 A (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

⁵ МОН і Світовий банк визначають плани співпраці в наступному році для підтримки сфери освіти. (5 грудня 2024 року) URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-i-svitoviy-bank-vyznachaiut-plan-y-spi-vpratsi-v-nastupnomu-rotsi-dlia-pidtrymky-sfery-osvity>

Згідно положень Спільної декларації міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» (Болонья, 19 червня 1999 року) наголошується, що на сьогодні широко визнаним незамінним фактором соціального і людського розвитку, а також невід'ємною складовою зміцнення та інтелектуального збагачення європейських громадян виступає феномен «Європа знань», оскільки саме така Європа спроможна надати їм необхідні знання для протистояння викликам нового тисячоліття разом із усвідомленням спільних цінностей та належності до єдиної соціальної і культурної сфери⁶.

Важливість для майбуття безперервного навчання для всіх членів спільнот визнана сьогодні на найвищих рівнях у країнах Європи та світу. Меморандум про безперервну освіту Комісії Європейського Союзу від 30 жовтня 2000 р. декларує: „Люди є основними активами в Європі і повинні бути в центрі політики ЄС”⁷. Адаповані до сучасних реалій системи неперервної освіти і підготовки кадрів, навчання протягом усього життя сприяють досягненню динамічного економічного зростання, зміцнення соціальної згуртованості, розвитку громадянської активності, зайнятості й самозайнятості. Для підкреслення суспільної значимості освіти, наприклад, у Європейському Союзі 1996 рік був проголошений Європейським роком освіти протягом усього життя (EYLL), а його наслідки показали значний інтерес до цього феномену, що існує на всіх рівнях навчання. У ЄС навчання протягом усього життя є ключовим елементом Індексу людського розвитку (ІЛР). Цей Індекс виступає одним із стандартних показників для порівняння якості життя у різних країнах і макрорегіонах. Він був обґрунтований у 1990 році й використовується у щорічних статистичних звітах ООН. Для визначення ІЛР враховується декілька критеріїв: очікувана тривалість життя; рівень грамотності населення країни; середня кількість років, витрачених на навчання та очікувана тривалість навчання; рівень життя, оцінений через валовий національний дохід (ВНД) на душу населення. «Таким чином, очікувана тривалість навчання визнається одним із ключових індикаторів рівня людського розвитку. Важливо звернути увагу, що з 2010 року враховується не просто рівень освіченості, а й тривалість навчання. Це свідчить про акцентування уваги на продовженому навчанні (continuing education), або, у більш вживаному в останні роки терміні, на навчанні

⁶ Спільна декларація міністрів освіти Європи "Європейський простір у сфері вищої освіти" Болонья, 19 червня 1999 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text

⁷ A Memorandum on lifelong learning. URL : https://www.hsu-hh.de/wb/wp-content/uploads/sites/647/2017/10/Anthology-Memorandum_on_Lifelong_Learning-EU-2000.pdf

протягом життя (lifelong learning – LLL)»⁸. Зазначено, що люди, їх знання та компетенції, є ключем до майбутнього Європи.

Лісабонський саміт Ради Європи у березні 2000 року прийняв «Меморандум освіти протягом життя» (*A Memorandum of Lifelong Learning*)⁹. В Меморандумі підкреслюється, що безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності й зайнятості. Згідно Лісабонської стратегії Ради ЄС (2000 р.)¹⁰, освіта виступає з-поміж інших чинників інноваційного розвитку Європейського простору та відіграє визначальну роль для забезпечення конкурентоспроможності Європи, розвитку високоякісної професійної освіти і навчання, сприяння соціальній інтеграції, згуртованості, мобільності, зайнятості та конкуренції, щоб зробити Європу найбільш конкурентоспроможним і динамічним суспільством знань.

Реалізація Лісабонської стратегії узгоджується з положеннями Цілей розвитку тисячоліття (ООН, 2000), Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals (SDGs) ООН, 2015) та Європа-2030. У 2015 році Генеральна Асамблея ООН офіційно ухвалила Цілі сталого розвитку (ЦСР) з метою досягнення успіху у виконанні Цілей розвитку тисячоліття¹¹. У системі 17 Цілей та заходів щодо їх досягнення Ціль 4 стосується якісної освіти. Мета – забезпечити до 2030 року інклюзивну, рівноправну та якісну освіту, а також сприяти розвитку можливостей безперервної освіти для всіх. Ціль 4 має сім завдань, з яких третя, четверта, п'ята і шоста стосуються всіх без винятку¹²: (3) До 2030 року забезпечити для всіх жінок і чоловіків рівний доступ до недорогої та якісної професійно-технічної та вищої освіти, у тому числі університетської освіти; (4) До 2030 року істотно збільшити число молодих людей та дорослих, які володіють актуальними навичками, у тому числі професійно-технічними навичками, для працевлаштування, отримання гідної роботи та підприємницької діяльності; (5) До 2030 року

⁸ Освіта протягом життя як чинник людського розвитку : Аналітична записка. URL: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>; Why did the Report change the indicators for measuring education and income in 2010? [Electronic resource] // United Nations Development Programme. Mode of access: <http://hdr.undp.org/en/content/why-did-report-change-indicators-measuri...>

⁹ Освіта протягом життя як чинник людського розвитку : Аналітична записка. URL: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>

¹⁰ Lisbon Strategy for Growth and Jobs. URL: // <http://lisbon.cor.europa.eu/>

¹¹ Цілі розвитку тисячоліття. ООН. URL : www.un.org/millenniumgoals

¹² КОМІАС – Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді – Рада Європи. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168066c848>

ліквідувати гендерну нерівність у сфері освіти і забезпечити рівний доступ до освіти та професійно-технічної підготовки всіх рівнів для уразливих груп населення, у тому числі осіб з інвалідністю, представників корінних народів і дітей, які перебувають в уразливому становищі; (7) До 2030 року забезпечити, щоб усі учні здобували знання і навички, необхідні для сприяння сталому розвитку, у тому числі шляхом навчання з питань сталого розвитку та сталого способу життя, прав людини, гендерної рівності, сприяння культурі миру і ненасильства, глобального громадянства, усвідомлення цінності культурного різноманіття і вкладу культури в сталий розвиток.

У 2024 році (22–26 квітня) проходив Глобальний тиждень дій за підтримку освіти (*GAWE-2024* – «Трансформуюча освіта» *#TransformativeEducation+Now*), який ознаменував 25-ту річницю Глобальної кампанії за освіту (*GCE*), від події в Дакарі 1999 року, коли спільноти громадянського суспільства з різних континентів об'єднали свої зусилля у галузі освіти для всіх (*EFA*)¹³. *GAWE 2024* також знаменує собою 22-у щорічну кампанію *GCE*, що відзначається освітніми спільнотами і прихильниками в усьому світі, щоб нагадати урядам, впливовим особам, та іншим зацікавленим сторонам про необхідність виконання глобальних зобов'язань у сфері освіти. Форум *EFA* вперше було зібрано в Джомтєні, Таїланд (1990), відновлено в Дакарі, Сенегал (1999), підтверджено як Освіта–2030 в Інчхоні, Південна Корея (2015), й інтегрована як *ЦСП-4* в Повістку дня *SDGs 2030* (2015). *ЦСП-4* означає забезпечення всеосяжної та справедливої якісної освіти та заохочення можливостей навчання протягом усього життя для всіх¹⁴.

Саміт із трансформації освіти (*TES*, 22-26 квітня 2024), скликаний Генеральним секретарем ООН, активізував глобальні зусилля щодо трансформації освіти. На Саміті трансформаційна освіта була основним дискурсом організацій громадянського суспільства та педагогів, а трансформація освіти і систем освіти були у центрі дій освітньої політики. Водночас, декілька країн почали переосмислювати та переглядати свої навчальні програми, пов'язуючи навчання із повсякденним життям, забезпечуючи міжпоколіннєве навчання та інтегруючи здоров'я в освіту.

¹³ Глобальний тиждень дій в підтримку освіти. <https://campaignforeducation.org/en/take-action/take-part-in-gawe/global-action-week-for-education-gawe-2024>

¹⁴ Why world needs happy schools? Global report happiness and learning. URL : <https://www.unesco.org/en/articles/why-world-needs-happy-schools-global-report-happiness-and-learning>.

Саміт закликав країни інвестувати в освіту та прискорити дії з досягнення цілей ЦСР-4. GCE розроблено для цього 5 тематичних напрямків дій, а саме: 1) Інклюзивні, справедливі, безпечні та здорові школи; 2) Навчання та навички для життя, роботи та сталого розвитку; 3) Вчителі, викладання та професія вчителя; 4) Цифрове навчання та трансформація; 5) Фінансування освіти.

GCE підтримує TES у розумінні того, що для трансформаційної освіти необхідно перетворювати саму освіту. Реформи освіти необхідні як для переосмислення змісту освіти, так і для підготовки систем освіти до постійної адаптації до змін реалій. Реформи освіти мають бути контекстуальними та культурно-чутливими, щоб охопити тих, хто нині найбільше відстає в освіті, наприклад, корінні народи. У міру наближення 2030 року GCE продовжуватиме привертати увагу урядів до їхніх зобов'язань щодо ЦСР 4 – справедливої, інклюзивної, якісної освіти та можливостей навчання протягом усього життя для всіх. На Саміті майбутнього GCE виступатиме за включення трансформації освіти до порядку денного, щоб *«забезпечити найкраще сьогодення та захистити майбутнє»*¹⁵.

Глобальні Дні освіти проводить також проект-Ініціатива «Право на освіту» (RTE). Учасники заявляють про себе: «Ми зміцнюємо системи та нарощуємо потенціал, створюючи умови для світу, в якому всі люди, незалежно від їхнього стану та обставин, повною мірою користуються своїм правом на освіту від народження до зрілого віку та протягом усього життя»¹⁶.

2. Значення неперервної освіти для територіальних громад і локальних спільнот в сучасних умовах транзитивного періоду в Україні

У документах ЄС про освіту протягом усього життя (зокрема, „Making a European Area of Lifelong Learning a Reality”, Брюссель, 21.11.2001. COM (2001) – наведено поняття **безперервного навчання** (Lifelong Learning): *„Вся навчальна діяльність, здійснювана протягом усього життя, з метою поліпшення знань, навичок та компетенцій в межах особистої, громадянської, соціальної та / або пов'язаної із зайнятістю перспективи”* („all learning activity undertaken throughout

¹⁵ Глобальний тиждень дій в підтримку освіти. URL : <https://campaignforeducation.org/en/take-action/take-part-in-gawe/global-action-week-for-education-gawe-2024>

¹⁶ Ініціатива «Право на освіту». URL : <http://right-to-education.org/monitoring>

life, with the aim of improving knowledge, skills and competences within a personal, civic, social and/or employment-related perspective”¹⁷.

У Меморандумі про безперервну освіту Комісії Європейського Союзу від 30 жовтня 2000 р. (A Memorandum on Lifelong Learning, Commission of the European Communities)¹⁸ приведено визначення безперервного навчання – створене в контексті Європейської стратегії зайнятості, з урахуванням чотирьох широких і взаємопов’язаних цілей: *особисте виконання (старанність), активна громадянська позиція, соціальна інтеграція та працевлаштування / адаптивність*. Цей Меморандум визначає умови для реалізації навчання протягом усього життя. В документі висвітлено шість основних ідей, які складають структурну основу для реалізації заходів Lifelong Learning¹⁹. Вказані тут основні ідеї припускають, що комплексна і послідовна стратегія безперервного навчання в Європі повинні бути спрямовані на такі ефекти:

1. Гарантування постійного доступу до навчання для отримання й оновлення навичок, необхідних для активності в житті суспільства знань;

2. Значне підвищення рівня інвестицій в людські ресурси, які є найважливішим активом, та потребують уваги для їх розвитку;

3. Розроблення ефективних методів викладання для LLL;

4. Значне поліпшення способів участі у навчанні, забезпечення прозорості та оцінювання результатів, зокрема неформального і неофіційного навчання;

5. Гарантування легкості отримання доступу до якісної інформації про можливість безперервного навчання в різних місцях по всій Європі;

6. Забезпечення можливості здобуття LLL ближче до учнів, за їх місцем перебування у їх громадах, або її підтримання за допомогою ІКТ-інструментів.

Меморандум 2000 року вказує, що в рамках ЄС, партнерства повинні сприяти мобілізації ресурсів на користь безперервного навчання в всіх рівнях. Спільні зусилля тут закладають підґрунтя для таких завдань:

– Побудувати відкрите суспільство, яке надає рівні можливості для доступу до якісного навчання протягом усього життя для всіх

¹⁷ *Making a European area of lifelong learning a reality*. Communication from the Commission. Brussels, 21.11.2001 COM(2001) 678 final. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000199740>

¹⁸ A Memorandum on lifelong learning. URL : https://www.hsu-hh.de/wb/wp-content/uploads/sites/647/2017/10/Anthology-Memorandum_on_Lifelong_Learning-EU-2000.pdf

¹⁹ Ковальчук Г.О. Технології навчання економічних дисциплін в системі неперервної освіти (теоретико-методичний аспект) : монографія. Київ : КНЕУ, 2014. С. 37-39.

людей, і таке навчання ґрунтується насамперед на потреби і запити окремих людей.

- Регулювати способи реалізації освіти і навчання, організації платних послуг так, щоб люди могли брати участь у навчанні протягом усього життя і планувати поєднання для себе навчання, роботи і сімейного життя.

- Сприяти досягненню більш високих загальних рівнів освіти і кваліфікації у всіх секторах, в цілях забезпечення надання високої якості освіти та професійної підготовки, щоб знання та навички людей відповідали вимогам робочих місць і професій, організації робочих місць і методів роботи.

- Заохочувати і навчити людей брати активнішу участь у всіх сферах сучасного суспільного життя, особливо в соціальному та політичному житті на всіх рівнях суспільства, в тому числі на європейському рівні.

З урахуванням вищевказаних тенденцій, фахівців наголошують, що назріла необхідність у розробці теоретично обґрунтованих, практично значимих концептуальних підходів до організації системи неперервної освіти в Україні. Навчання протягом життя на національному рівні повинно бути визначене як повноправне освітнє поле з відповідною увагою до контролю й перевірки якості та забезпеченням визнання різноманітних форм освіти. Насамперед необхідно, щоб державою визнавалися всі можливі форми, формати й методи навчання, а не тільки формальна освіта. Важливо, щоб Україні сформувалася загальна культура навчання – щоб навчання цінувалося, заохочувалося й було доступним всім бажаючим, стало невід’ємною частиною трудових відносин²⁰.

Про значення освіти, праці й професійного навчання для нинішньої України наголошується у Звіті про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і Української рамки кваліфікацій (січень, 2023): «Щоб країна могла почати відбудову, ринку праці України терміново потрібні вміння та кваліфіковані професіонали. Освіта й навчання відіграють ключову роль у забезпеченні рівних можливостей і доступу до ринку праці, але й також мають вирішальне значення для підтримки зростання і процвітання завдяки зеленому й цифровому переходам, що відбуваються зараз» (Ніколя Шміт Єврокомісар з питань зайнятості та соціальних прав Європейської Комісії); «Освіта має ключове значення для забезпечення суспільного блага, справедливого суспільства та

²⁰ Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. URL: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>

конкурентоспроможної економіки. Принципи національних систем освіти впливають на довгостроковий сталий розвиток усієї країни»²¹.

Освіта має величезну силу для перетворення реальності, що дозволить дітям, молоді та дорослим справлятися з поточними реаліями та формувати майбутнє. Трансформаційна освіта є основою пропаганди GCE. Захищаючи роль трансформуючої освіти, GCE кидає виклик спробам сформулювати освіту виключно як вузький набір результатів навчання. GCE вважає, що перетворююча освіта сприяє соціальній справедливості, сталого розвитку та індивідуальної та колективної свободи. Освіта повинна вносити значний внесок у світ як спосіб формування цінностей, знань, установок, навичок та поведінки, щоб жити в гармонії з собою, з іншими та навколишнім середовищем.

Модернізація освіти в Україні, детермінована зростаючими вимогами суспільства до параметрів якості результатів навчання випускників, їх професійної компетентності й когнітивної активності як майбутніх фахівців, покликана сприяти гуманізації навчання, задоволенню індивідуальних освітніх потреб, самоактуалізації особистості, утвердженню унікальності, неповторності й самоцінності індивідуальності учня.

Розвиток сучасних систем освіти в Україні характеризується поширенням креативних інноваційних процесів, пошуком нових педагогічних форм і методів, навчальних технологій та інструментів, що забезпечують якість навчально-виховного процесу на різних рівнях здобуття освіти. Традиційний консерватизм освіти поєднується з актуальними заходами вирішення протиріччя між дещо абстрактним змістом і методами навчання з однієї сторони, та зумовленими динамічними соціально-економічними умовами сьогодення конкретними потребами держави, соціуму, особистості, територіальних ринків праці – з іншої. Мета розвитку освіти конкретизується в Національній доктрині розвитку освіти та в Національній стратегії розвитку освіти до 2021 року (від 23.06.2013 р.), у якій йдеться, зокрема, про якість та необхідність надання якісної освіти, що враховує інтереси і здібності особистості, на всіх рівнях і для кожного. Вимоги до освітніх результатів, навчальних програм та умов їх реалізації відображені у державних освітніх стандартах і багатьох нормативно-правових актах у галузі освіти, серед яких: Національна доктрина розвитку освіти, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійний розвиток працівників», Концепція профільного навчання в старшій школі, Державний стандарт базової і повної середньої освіти,

²¹ Звіт про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і Української національної рамки кваліфікацій. DOI: 10.2767/685977

Постанова КМУ від 26.11.2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», Постанова КМУ від 14.12.2011р. № 1283 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти», тощо.

Особливе значення неперервна освіта має в епоху штучного інтелекту (artificial intelligence, AI), про що було наголошено на вебінарі ЮНЕСКО, присвяченому Міжнародному дню освіти²² ЮНЕСКО прагне надавати підтримку державам-членам у використанні потенціалу технологій AI для досягнення можливостей безперервного навчання для всіх, забезпечуючи при цьому, щоб його застосування керувалося принципами інклюзивності й рівності в контексті *екосистеми якісної освіти, навчання на робочому місці, подолання цифрової нерівності для літніх людей і нароцування потенціалу викладачів*.

Якість та доступність неперервної освіти – чинник соціальної інклюзії та інноваційного розвитку локальних спільнот

У нашій країні реалізується чимало програм, проектів і заходів для реалізації завдань ЦСР-4 та міжнародних стратегічних документів у сфері освіти для всіх та забезпечення соціальної інклюзії. За визнанням Світового Банку, соціальна інклюзія має на меті реалізацію принципу «суспільства для всіх», створення умов, за яких усі громадяни спільнот або груп беруть участь у суспільному житті²³ Квінтесенцією соціальної інклюзії є принцип ЦСР: «Нікого не залишити осторонь». Світова спільнота визнає, що глобальний сталий розвиток можливий, тільки якщо він також є інклюзивним (Оржель О.Ю.).

Як зазначає Даниленко Л.І., «Соціальна інклюзія відображає активний і спрямований на розвиток людини підхід до соціального добробуту. Це забезпечення того, щоб усі діти й дорослі могли брати участь у житті громади як рівноправні члени, яких поважають і які роблять свій внесок у розвиток громади та суспільства. Це – один зі стандартних показників громадської активності, визнаний у європейському співтоваристві, й одна з найсучасніших вимог часу, пов'язана з формуванням в Україні справедливого демократичного суспільства з рівними правами та можливостями. Сьогодні соціальна інклюзія – це частина рамкових законів Європейського Союзу, однак кожна країна має своє розуміння соціальної інклюзії. При цьому,

²² Міжнародний день освіти. Вебінар «Неперервна освіта в епоху AI» (24 січня 2025)
URL: <https://www.uil.unesco.org/en/articles/international-education-day-webinar-lifelong-learning-age-ai>

²³ Нестерова М., Оржель О. Соціальна інклюзія як чинник успішної співпраці університетів та громад. *Вища освіта України*. 2023, № 3. С. 43-52. DOI 10.32782/NPU-VOU.2023.3(90).06

повсюдно визнається, що соціальна інклюзія стосується інтересів і прав усіх людей, а соціально інклюзивне суспільство – це таке, де всі люди відчувають свою цінність, де поважається різність та несхожість індивідів, а основні потреби задовольняються для того, щоб уможливити гідне життя²⁴.

Складовою частиною неперервної освіти для забезпечення соціальної інклюзії є розвиток соціальної та емоційної освіти (SEL), що активно впроваджується в усі системи освіти згідно програми ЮНЕСКО, представленої на Глобальному форумі з питань освіти в м. Форталеза, Бразилія (31 жовтня – 1 листопада 2024 року)²⁵. Політика SEL означає розширення освітнього процесу, від зосередження виключно на когнітивних аспектах до збалансованого підходу, що включає когнітивні, соціальні, емоційні та поведінкові аспекти навчання. Соціальне та емоційне навчання (СЕО) відіграє вирішальну роль у колективних зусиллях із трансформаційної освіти з метою надання учням знань, навичок, установок та цінностей, необхідних для позитивних соціальних змін, як того вимагають ЦУР-4, Саміт з трансформації освіти, Доповідь Міжнародної комісії з майбутньої освіти та Рекомендація ЮНЕСКО 2023 року про освіту на користь миру, прав людини та сталого розвитку, односторонньо прийняту у 2023 році. Враховуючи масштаб ініціативи ЮНЕСКО в галузі SEL з точки зору освіти в дусі глобальної громадянськості та освіти на користь сталого розвитку, освіти в галузі здоров'я та благополуччя, концепції «Пасливі школи», а також на роботі інститутів ЮНЕСКО, таких як MGIEP²⁶, маємо підстави стверджувати, що соціальна освіта є невід'ємною частиною неперервної освіти «для всіх». Відтак і поняття «неперервна соціальна освіта», як частина Глобального проекту щодо переосмислення освіти – з метою вирішення проблем конфліктів та інших проявів насильства та забобонів, таких як расизм, дискримінація та розпалювання ненависті, – для більш широкої трансформації суспільства у напрямку миру, справедливості, інклюзивності, рівності та сталого розвитку²⁷.

Соціальне навчання та освіта (в галузі SEL) корелює із завданням формування соціальної компетентності та підприємницької

²⁴ Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 68 с.

²⁵ Cross-sectoral perspectives on transformative education: accelerating progress on SDG 4.7 through social and emotional learning ED/E30/SDG/2024/13). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391783>

²⁶ UNESCO MGIEP Transforming Education. URL : <https://mgiep.unesco.org/>

²⁷ ESD-NET 2030. URL : <https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education/esd-net>

компетентності. Соціальна компетентність являє собою «здатність встановлювати певну соціальну взаємодію з урахуванням позицій інших особистостей, що спрямована на співпрацю, роботу в команді, прояв комунікативних навичок, вміння приймати рішення, усвідомлювати власні потреби і цілі, визначати особистісні ролі в суспільстві»²⁸. Високий рівень соціальної компетентності дає змогу людині успішно реалізувати себе у професійній діяльності, чинити вплив на спільноту, на суспільні процеси. Феномен соціальної компетентності по своїй суті є інтегративною характеристикою особистості, сукупністю соціальних знань і вмінь, переживань, ціннісних орієнтацій, переконань, що сприяють активній взаємодії із суспільством, налагодженню контактів з різними групами та особами, участі у соціально значущих проектах, продуктивному виконанню різних соціальних ролей» (І.Б.Зарубінська)²⁹. Розвинута соціальна компетентність детермінує суспільний статус особистості, включає: здатність до ефективної взаємодії і конструктивного спілкування; співробітництво (уміння надавати підтримку, сприяти, забезпечувати спільну роботу, встановлювати стосунки, організовувати групові обговорення); вплив на спільноту (забезпечувати прийняття спільних рішень, спрямовувати енергію групи на досягнення спільних цілей, відповідати на запити інших) тощо.

Соціальна компетентність узгоджується з економічними навичками у сфері економіки та бізнесу: вміння зрозуміти загальний зміст роботи і визначити в ньому своє місце, здатність співпрацювати з іншими, вміння планувати свою роботу, розвивати впевненість у собі, ініціативність, здатність навчатися за власною ініціативою відповідно до своїх здібностей, вміння розбиратися в організації та функціонуванні соціальних структур.

Прикладне навчання для забезпечення якісних результатів неперервної освіти в контексті Глобальної ініціативи «Harry Schools»

У зв'язку з сучасними тенденціями розвитку трансформаційної освіти важливим є розуміння того, що результати навчання (в т.ч. соціального) мають чинити вплив на локальне середовище і, водночас,

²⁸ Лукацька Я.С. Аналіз поняття «соціальна компетентність особистості» в українських та зарубіжних наукових працях. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ». Педагогічні науки. 2021. № 1 (21). С. 49-53. DOI: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-6

²⁹ Зарубінська І.Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04. Ін-т вищої освіти НАПН України. Київ, 2011. 39 с. С.10.

самі є детерміновані цим впливом. На рівні локальних спільнот у неперервній соціальній освіті реалізуються два («люди» і «місце») з чотирьох базових постулатів (люди, процес, місце і принципи) Глобальної ініціативи ЮНЕСКО «Happy Schools»³⁰.

Тут ключовим є перехід результатів навчання у трансформацію спільнот (звідси «транс формуюча освіта»). Одним із ефективних методів реалізації цього підходу є *прикладне навчання* – суть його полягає в тому, що зміст і результати навчання в класі чи на практичних майданчиках тут же застосовується в реальних ситуаціях чи виробничих процесах. Наприклад, при підготовці студентів спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (Національний транспортний університет, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана) цей наскрізний метод «прикладного навчання» імплементований у систему дисциплін психолого-педагогічного та професійного спрямування. Здобувачі освіти мають можливість пов'язувати своє навчання з партнерськими організаціями, підприємствами чи власним бізнесом, розробляти прикладні ініціативи для впровадження інноваційних підходів на місцях, працювати над підприємницькими проектами для вирішення реальних економічних та соціальних потреб, узгоджувати територіальні та особистісні інтереси. Деякі навчальні проекти можуть стати основою для подальшої економічної зайнятості студентів. Такі підходи дають глибоке розуміння можливостей економічного розвитку для реального сектору, отримувати навчально-виробничі практики та досвід зі справжніми підприємствами та організаціями. Формується також особиста відповідальність студентів перед справжніми користувачами та бенефіціарами своїх навчально-професійних результатів, вони розуміють соціальну користь своїх навчальних зусиль, отримують можливість представити себе в спільноті, налагодити галузеві зв'язки тощо.

Отже, сучасна вища освіта є суттєвим чинником соціально-економічного розвитку суспільства, підвищення конкурентоспроможності громадян, забезпечення соціальної згуртованості в економіці знань, запобігання всіх видів ізоляції та дискримінації, сприяння розвитку соціальної інклюзії. Система якісної неперервної соціальної освіти ґрунтується на принципах спільної відповідальності, солідарності та цілісності, з урахуванням суб'єктних позицій з точки зору змісту, структури та участі усіх зацікавлених сторін.

На локальних рівнях територіальних спільнот велике значення для розвитку трансформаційної неперервної освіти також має співпраця закладів освіти різних рівнів, зокрема університетів за місцевих

³⁰ Happy Schools. URL : <https://www.unesco.org/en/education-policies/happy-schools>

загальноосвітніх шкіл. Як зазначають дослідники³¹, «європейські університети, інші ЗВО, європейські дослідницькі центри, громадські організації тощо є активними учасниками процесів соціальної інклюзії, їх натхненниками та ініціаторами. У діалозі та взаємодії виникає інклюзивне середовище – омріяне «суспільство для всіх», що забезпечує особистісний розвиток, дозволяє громадянам реалізувати свої здібності та взяти участь у суспільному житті, уможливорює їх самореалізацію тощо» (Нестерова М., Оржель О.). Цьому сприяє національний структурний проєкт програми Еразмус + напряму КА2 (розбудова потенціалу вищої освіти) – «Університети-громади: посилення співпраці». Цей проєкт передбачає дослідження та розвиток соціальної інклюзії у співпраці університетів та громад, впровадження європейського досвіду щодо соціальної відповідальності університету, розширення співпраці між університетом і бізнесом, між університетами та середніми школами, між університетами та НУО та зв'язками між університетами та місцевими органами влади; впровадження третьої місії університетів – навчання, дослідження та розробки шляхом модернізації навчальних програм та впровадження в освітні процеси нових підходів до викладання та досвіду, як-от залучення громади в інноваційні центри, інкубатори, хакатони тощо. Університети могли б налагодити співпрацю з роботодавцями для створення спеціальних програм стажування та працевлаштування молоді, організації консультацій і тренінгів з профорієнтації та кар'єрного розвитку з урахуванням воєнного часу. Університети мають унікальні можливості, в силу своєї участі в програмах академічної мобільності й академічного обміну, ініціювати трансфер у локальних спільнотах найновіших знань у сфері нової економіки, підприємництва та економічного переходу до Четвертої промислової революції. Така взаємодія усіх суб'єктів локального соціально-професійного середовища сприятиме імплементації наскрізного керівного принципу «рівності для всіх і рівності в усіх її сенсах» у контексті повоєнного відновлення нашої країни, та впровадженню Європейської основи соціальних прав і концепції «Гідної праці» (2008 р.).

³¹ Нестерова М., Оржель О. Соціальна інклюзія як чинник успішної співпраці університетів та громад. *Вища освіта України*. 2023, № 3. С. 43-52. DOI 10.32782/NPU-VOU.2023.3(90).06; Orzhel, O. (2022). University Social Mission in the Wartime under Knowledge Society. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 2022, 13, 26- 36. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-26-36>

3. Управління якістю неперервної соціальної освіти – організаційні підходи

Локальна / муніципальна система неперервної освіти

Управління якістю освіти здійснюється на різних рівнях, як суб'єктами у самій системі освіти, органами державної влади (ОДВ), та й органами місцевого самоврядування (ОМС) окремих територіальних громад (ТГ). У зв'язку з посиленням повноважень ОМС та розширенням функціональних можливостей ТГ, дедалі зростатиме їх роль у забезпеченні якості муніципальної освіти.

Актуальним завданням сучасної педагогічної теорії є обґрунтування теоретичних і методичних аспектів використання територіальних освітніх ресурсів, регіональних управлінь і закладів освіти для подальшого розвитку муніципальної освітньої системи, для того, щоб освіта для всіх учасників відповідала сучасним вимогам, була актуальною та інноваційною, базуючись на положеннях і стратегіях проектів і законодавства у галузі освіти і технологій.

На муніципальному рівні ефективність освіти забезпечується системою організаційних заходів, управлінських і технологічних рішень, які впорядковують реалізацію загальнодержавних завдань у галузі освіти в мережі територіальних закладів, адже якість освіти і навчання визначається, в основному, якістю безпосереднього навчально-виховного процесу та діяльністю (взаємодією) його суб'єктів у межах локальних спільнот³².

У зв'язку із нинішніми новаціями у законодавстві, що регламентує освітню діяльність, та обмеженням доступності до професійної освіти, територіальні ринки праці додатково отримають зростання кількості незайнятої некваліфікованої молоді, яка ще не може бути залучена у виробництво. Зрештою, це чинитиме значний тиск на соціально-економічний стан територіальних громад і сімей, зокрема. В таких умовах тягар до-професійного навчання неодмінно ляже на ресурси місцевих роботодавців і домогосподарств.

Питання необхідно вирішувати спільними зусиллями, адже незавершеність загальної освіти багатьох учнів та їх професійна де-профілізація спричинить загальне зниження сукупного попиту в територіальних межах, зниження якості трудових ресурсів і, відповідно, якості життя та соціально-культурного середовища. Ситуацію не врятують окремі заходи корпоративної соціальної відповідальності (КСВ)

³² Ковальчук Г. О. Муніципальна система забезпечення якості навчання. *Проблеми освіти* : Наук. зб. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2013. Вип. 77. С. 70-75.

окремих підприємств. В умовах значної плинності кадрів (60-100% за рік), освітніх і трудових делокацій місцеві роботодавці отримують некваліфікованих працівників, які не зможуть виконувати трудові функції, та їх постійні міграційні настрої, які самі по собі є фактором ризиків для соціально-економічної безпеки підприємств і територій.

Для вирішення багатьох означених проблем доцільним є запровадження системи кластерної освіти із характеристиками мультиагентного і мультимодального навчання. **Мультиагентне** навчання означає використання у межах однієї дидактичної системи різноманітних ресурсів для навчання та здобуття профільної спеціалізації у певній галузі знань чи виробництва. Навчальними агентами можуть виступати усі джерела і суб'єкти, які володіють інформацією і знаннями, доцільними для досягнення навчальних цілей. **Мультимодальність** означає концептуальний підхід до організації навчання, за якого учасники навчальних груп в одному навчальному курсі використовують різні форми і методи навчання (денне, вечірнє, дистанційне навчання, Е-навчання, web-навчання, самонавчання, взаємонавчання тощо).

В контексті концепції кластерної освіти доцільним є **створення цілісного освітньо-професійного середовища** (своєрідної освітньо-професійної «екосистеми»), компонентами якого є суб'єкти навчання різних рівнів, роботодавці конкретного територіального простору, органи державної влади (ОДВ), органи місцевого самоврядування (ОМС), керівні органи освітнього процесу, громадськість, що представлена заінтересованими особами (професійні асоціації, фонди, науково-дослідні центри) тощо (рис. 3.1).

Для подальшого розвитку муніципальної освіти, щоб освіта учнів була актуальною і дедалі вдосконалювалась згідно зростаючих вимог соціально-економічного середовища, доцільно впроваджувати такі організаційні та управлінські заходи, базуючись на положеннях чинного національного законодавства у галузі освіти:

1. Розширювати діапазон заходів для реалізації неперервної позашкільної (додаткової) освіти та розвитку профільного (до-професійного) навчання в межах територіальної громади.
2. Удосконалювати можливості системи муніципальної освіти для забезпечення наступності в реалізації освіти різних рівнів: середня – професійно-технічна – вища – післядипломна (додаткова) – відкрита.

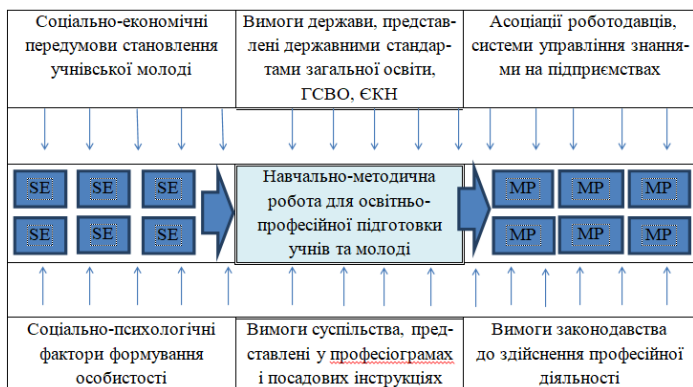

Рис. 3.1. Економіко-педагогічна модель неперервної освіти на територіальному рівні (де SE – суб’єкти навчання, MP – місце роботи)

3. Використовувати системи управління знаннями та інженерії знань для проектування системи забезпечення якості навчання.

4. Впроваджувати елементи європейської директиви «Освіта упродовж життя»³³ та положення про європейські кваліфікаційні рівні.

5. Розвивати навчальні зв’язки управлінь і закладів освіти з провідними вишами та НУО інших країн засобами дистанційного навчання, Е-освіти, систем MOODLE та спільних тематичних WEB-конференцій.

Муніципальна система забезпечення якості професійного навчання на нашу думку має становити такий освітній кластер: загальноосвітні школи, ЗВО, заклади додаткової (позашкільної) освіти, заклади підвищення кваліфікації, установи неформального навчання, координаційний муніципальний центр освітніх ресурсів тощо. Такий підхід дозволить удосконалювати можливості для забезпечення безперервності та наступності в реалізації освіти всіх рівнів: середня – професійно-технічна – вища – післядипломна (додаткова) – відкрита в системі муніципальної освіти, що є основною умовою формування соціально-зрілої особистості.

³³ Learning for All Investing in People’s Knowledge and Skills to Promote Development. The Executive Summary accompanies the complete World Bank Group Education Strategy 2020. The International Bank for Reconstruction URL: www.worldbank.org/educationstrategy2020. and <https://documents1.worldbank.org/curated/zh/685531468337836407/pdf/644870WP0Learn00Box0361538B0PUBLIC0.pdf>

Реалізація позашкільної неперервної освіти та розвитку інклюзивного навчання у локальному середовищі

Відповідно до законодавства України, *позашкільна освіта* – сукупність знань, умінь та навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах. Вихованці, учні і слухачі мають право на здобуття позашкільної освіти відповідно до їх здібностей, обдарувань, уподобань та інтересів. Закон не обмежує можливості отримання позашкільної освіти лише контингентом учнів у межах адміністративно-територіального утворення. Згідно законодавства отримувачами таких освітніх послуг можуть бути: «особа», «громадянин», «особистість», «вихованці», «слухачі», «учні» (далі – *Учні, в значенні – особи, які навчаються*)).

Здобуття позашкільної освіти ґрунтується на принципі добровільності вибору типів закладів та видів діяльності, а також здійснюється за участю батьків або осіб, які їх замінюють, трудових колективів, громадських організацій, товариств, фондів, органів місцевого самоврядування тощо. Позашкільна освіта здобувається громадянами у позаурочний та позанавчальний час у позашкільних навчальних закладах та інших навчальних закладах як центрах позашкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, в тому числі в школах соціальної реабілітації, міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, професійно-технічних та вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, здобувають позашкільну освіту у порядку, встановленому для громадян України. Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

Структуру позашкільної освіти становлять: державні, комунальні, приватні позашкільні заклади освіти; інші навчальні заклади як центри позашкільної освіти у позаурочний та позанавчальний час, до числа яких належать: загальноосвітні заклади освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, в тому числі школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, професійно-технічні та вищі заклади I-II рівнів акредитації; гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі загальноосвітніх закладів, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, професійно-технічних та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації; клуби та об'єднання за місцем проживання

незалежно від підпорядкування, типів і форм власності; культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші заклади, установи; фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти; органи управління освітою і науково-методичні установи.

Позашкільний заклад – складова системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів. Освітня діяльність позашкільного закладу – це спеціально організований процес надання знань, формування вмінь і навичок з різних напрямів позашкільної освіти, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей відповідно до задатків та запитів особи.

Диференціація та інтеграція навчання – два протилежні процеси, що є складовими розвитку освіти. В сучасних умовах демократизації суспільства зростає важливість диференціації, зокрема її різновиду – профільного навчання, об'єктивною основою якого виступає гуманізація освіти, яка здійснюється шляхом опанування учнями навчальних предметів за вибором на різних рівнях складності згідно з індивідуальними можливостями і потребами. Це особливо актуально для освітніх закладів віддалених місць, у зв'язку із регіональною специфікою, що зумовлена місцевим соціумом. Теоретичною основою такого навчання виступають особистісно-соціальний, диференційовано-діяльнісний, аксіологічний підходи, теорія моделювання складних систем і об'єктів.

Таким чином можемо стверджувати про інтегровану систему засобів і заходів для реалізації соціально-інклюзивного навчання у неперервній освіті. Дослідники пропонують різні дидактичні структурно-функціональні моделі соціально-інклюзивного навчання: модель індивідуального вибору учасником рівня вивчення предмета – внутрішньошкільна, міжшкільна, позашкільна; ресурсний центр; територіальне шкільне об'єднання; очно-заочна профільна школа; дистанційна модель селективного та елективного навчання.

Концептуально-об'єднана система організаційно-методичного супроводу соціально-інклюзивного навчання в територіальній локації включає:

– Дидактичні технології (синектики, взаємонавчання, само- і взаємооцінки, наукових диспутів, «портфоліо», інформаційної підтримки самоосвіти тощо);

– Форми навчання (міні-модуль, тьюторські, додаткові та елективні заняття, міжшкільні факультативи, предметні гуртки й секції в літніх профільних таборах, конкурси, міжшкільні наукові конференції, олімпіади);

– Види навчальної діяльності учнів (творча самостійна робота, дослідницька діяльність, різні види практикумів, тренінгів тощо).

Такі освітні заходи щодо забезпечення якості освітнього процесу та соціально-значимих результатів навчання сприятимуть мобільності майбутніх працівників, а також задоволенню потреб попиту та пропозиції на територіальному ринку праці. Тому, слід заохочувати й забезпечувати на рівні територіальних громад та ОМС доступ до участі в освітньому процесі протягом усього життя для всіх учнів, в тому числі й із вразливих груп і сімей, а також застосування здобутих ними кваліфікацій у продуктивній праці.

КМЦОР – функціональний центр координації неперервної соціальної освіти локального середовища

Для удосконалення системи неперервної муніципальної освіти доцільним є створення центру відкритої освіти – координаційного муніципального центру освітніх ресурсів (КМЦ-ОР), який має формат діяльності *навчально-професійного co-working центру відкритої освіти* (наприклад, Перспектива»). (Open Training Space «PERSPECTIVE»). Такий заклад може бути організовано відповідно до законодавства про позашкільну освіту та/або законодавства про державно-приватне партнерство у галузі освіти і професійної підготовки трудових ресурсів для територіальних ринків праці (рис. 3.2). Організаційно КМЦ-ОР може включати **окремі підрозділи**: муніципальний центр відкритої освіти (МЦВО) та коворкінг-центр (CWC). Власником майна центру є територіальна громада. Основною метою – є освітня діяльність для реалізації неперервної освіти і додаткових освітньо-розвиткових програм для всіх. В умовах КМЦ ОР доцільно організувати взаємодію закладів середньої та вищої освіти (університетів) і корпоративними навчальними структурами віддаленого доступу. У даний час в Україні існує практика партнерства між освітніми закладами різних рівнів (ЗСО – ЗВО, навчальний заклад – підприємство). Така традиція виправдовувала себе в умовах конкуренції навчальних закладів між собою. Однак, з точки зору «іншої сторони» – для партнера по навчанню особливої ефективності тут не було – через відсутність конкуренції серед випускників із однаковою базовою освітою. В умовах транзитивного періоду воєнного часу в Україні, рівень конкурентоспроможності випускників шкіл, а значить і потенційних абітурієнтів чи працівників ще знизиться.

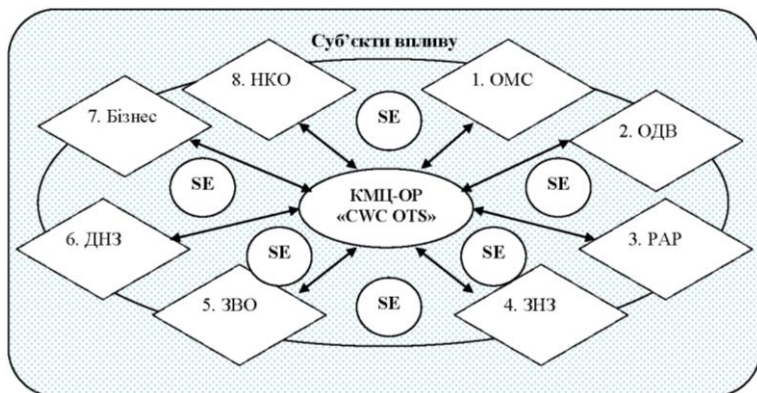

Рис. 3.2. Організаційна структура діяльності «CWC OTS»,

Де: SE – суб'єкти (учасники) навчання

1. ОМС – органи місцевого самоврядування;
2. ОДВ – районна державна адміністрація, управління освіти, служба зайнятості, ін.;
3. РАР – районна асоціація роботодавців;
4. ЗНЗ – загальноосвітні заклади;
5. ЗВО – заклади вищої освіти;
6. ПШНЗ – позашкільні навчальні заклади;
7. Бізнес – суб'єкти господарювання локального середовища;
8. НКО – некомерційні (неурядові) організації;

Основні напрямки функціонування КМЦ-ОР/CWC «Відкритий тренінг-простір «Перспектива» (КМЦ-ОР/CWC) у форматі «коворкінгу» показано на рисунку 3.3.³⁴ Коворкінг – це модель роботи, що полягає в тому, що люди (часто фрілансери) використовують для роботи спільне приміщення, при цьому залишаються незалежними і вільними, не відчувають недоліку в спілкуванні, працюють разом, діляться ідеями і допомагають один одному. Ідея коворкінгу також включає в себе елементи телеворкінгу і аутсорсингу. Основна суть моделі – територіальне об'єднання та організація спільноти для ефективної роботи учасників із використанням спільних освітніх ресурсів. Це – освітньо-соціальний проект для різних освітньо-вікових груп і верств населення.

³⁴ Ковальчук Г. О. Управління знаннями як компонент якості професійно-орієнтованого навчання в системі соціально-економічної безпеки локального середовища. *Вища освіта*. 2015. № 4-5. С. 20–37.

Рис. 3.3. Основні напрямки функціонування локального центру освітніх ресурсів (КМЦ-OP/ CWC)

Організація коворкінг прокту передбачає створення вільного робочого простору для учнів, креативних творчих груп студентів, команд стартаперів, фрілансерів і інших людей які хочуть працювати спільно для громадянської спільноти. CWC надає послуги спільного офіс-середовища у вигляді комфортабельних робочих місць, бібліотеки, переговорні та конференц-зали із відповідною інфраструктурою (безкоштовний wi-fi, інтернет, мультимедійний проектор, плазмовий екран, принтери, фліп-чарт, магнітна дошка з маркерами тощо). Тут можна працювати, навчатись, займатись розробкою проєктів, грати в ігри, користуватись бібліотекою або просто відпочивати. У США, у багатьох європейських кранах є багато коворкінг-офісів та університетських центрів, які дозволяють будь-кому прийти і працювати без оплати, але якщо людина стає постійним відвідувачем, її просять оплатити робоче місце. Можливості CWC із інтернетом надають також публічні бібліотеки. Такі офіси зручні фрілансерам, компаніям, співробітники яких розкидані по різних містах або країнах, тим, хто тільки виходить на новий для себе ринок (в незнайомому місті), чи просто – не має бюджету для оренди окремого офісу.

Основні принципи діяльності КМЦ-OP/ CWC: *співпраця; відкритість; соціальні комунікації; доступність; сталий розвиток; самоконтроль; самовдосконалення*. Коворкінг не має певних вимог

до професії чи статусу учасників і спільнот. Більшість принципів коворкінгу прийшли з таких рухів:

«*Open source*». Учасники цього руху відкривають вихідні коди своїх програм для загального доступу, майже не переслідуючи фінансову вигоду. Учасники руху коворкінг діють на подібній основі: вони діляться своїм досвідом та ідеями на загальних веб-сайтах.

Фріланс. Модель «вільної роботи», без жорсткого контролю замовника, із самостійним пошуком замовлень і відповідальністю за свою продуктивність, кар'єру і дохід знайшла вираження і в коворкінг-моделі. По суті, загальний офіс не обмежує учасників у свободі, але при цьому процес пошуку замовників, визрівання ідей і гуртування команд відбувається швидше.

Аутсорсинг. Місце, яке територіально об'єднує «вільних художників», в основному призначено для створення ком'юніті та відповідної робочої атмосфери. Для роботодавців така модель також є корисною: фрілансери в загальному офісі теоретично здатні гуртуватися і організовувати роботу над великим проектом швидше і продуктивніше, ніж ті працівники, доступ до яких є тільки через веб-інтерфейс.

Освітні програми (курси, семінари), які організовуються на території коворкінг – центру, можуть створювати потужний ефект супутньої реклами Центру – рекламуючи освітню програму, її автори неминуче вказують Центр в якості місця проведення. Значну популярність мають івенти вихідного дня і тематичні конференції. Тренінг-семінари для молоді, фахове підвищення кваліфікації для працівників, спільні акції місцевих спільнот і бізнесу, зустрічі Б2Б, семінари гендерного розвитку і самоорганізації, бізнес-консультації, електронна карта бізнесів, товарів, послуг, професій, робочих місць тощо. Коворкінг-центр – ідеальний партнер місцевих ЗМІ: місце для інтерв'ю та фотосесій. Їх промо-підтримка буде виражатись, наприклад, наданням оренди робочого місця для позаштатних кореспондентів, дизайнерів, рекламистів, дистриб'юторів видань і каналів, ін. Важливим елементом CWC є **медіатека** – різновид бібліотеки. Поняття «медіатека» первинно означало сховище оцифрованих книг. Сучасна медіатека включає банк мультимедійних файлів на різних носіях, що дає змогу працювати як на комп'ютері, так і зі звичайними книжками, використовувати в роботі диски, великі екрани й інші інноваційні технології. Приміщення медіатек у світі здебільшого нагадує штаб-квартири бізнес-компаній: – це просторі кімнати, модерний дизайн і мінімум меблів. Інша, «соціальна», можливість медіатек – мультифункціональність. У таких приміщеннях проводять дискусійні клуби, кінопокази, літературні вечори, засідають мовні клуби. Це місце,

де збираються люди, аби попрацювати як самостійно, так і в колективі. Такий варіант сприятливий і для студента, і бізнес-працівника, і простого фрілансера.

КМЦ-ОР як мережевий заклад освіти

Центр відкритої освіти «Перспектива» може виконувати функції мережевого закладу із виконанням різних освітніх завдань (табл. 3.1).

Діяльність навчального підрозділу спрямована на задоволення потреби в кваліфікованих кадрах для партнерів закладу та інших локальних компаній у сфері сучасних технологій, що сприяє підвищенню продуктивності і розширенню професійних можливостей. Центр забезпечує навчання та сертифікацію фахівців, організовує професійні спільноти і надає консалтингові послуги. Розвиток і поширення мережі призводить до зростання потреби у висококваліфікованих фахівцях у цій сфері. Центр проводить навчання і консультації, здійснює підготовку кадрів, орієнтовану на задоволення територіальних потреб, і заповнює нестачу кваліфікованих фахівців для локального середовища. Навчання також включає онлайн-засоби самооцінки, дидактичні ігри у соціальній навчальній мережі. Центр має ІТ-ресурси для проведення різноманітних заходів, пов'язаних з моніторингом якості освіти: проведення тестувань, вправ, тренінгів, конференцій, репетиторства тощо (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Змістова структура діяльності CWC

КМЦ-ОР	Викладачі	РАР	ОДВ	SE
Е-площадки; ІТ-рішення; Дистанційне навчання; Експертиза; Спільне навчання; Проекти тощо.	Викладання; Навчальні курси; Тренінги; Репетиторство; ІКР тощо.	Освітні замовлення; Спільне навчання; Проекти для спільнот тощо.	Реалізація державної політики у сфері освіти.	Неформальна і самоосвіта; Здобуття та підвищення кваліфікації; Дистанційна освіта тощо.

Навчальний підрозділ КМЦ-ОР/CWC співпрацює з іншими ЗВО та організаціями віддаленого доступу, здійснює консалтингові та дослідницькі проекти із використанням методів наукових досліджень для висвітлення питань, що цікавлять локальні бізнеси. Основні напрямки діяльності – аналіз технологій та шляхів їх взаємодії з іншими галузями, такими як роздрібна торгівля, фінансові послуги, охорона здоров'я тощо.

Навчальні програми МЦВО створюють шанс поліпшити себе і прагнути до кращого майбутнього, допомагають набути нові знання, навички та персоніфіковані здатності, щоб домогтися успіху людям, які не мають після середньої освіти, або давно не працювали.

Заняття за навчальними програмами можуть відбуватися у форматі ІКР або парами учень-викладач, учень-учень. Зазвичай викладач і учень зв'язуються за допомогою засобів інтернет-зв'язку, або за допомогою іншої програми, чи по телефону. Для реєстрації в програмі в якості учня або викладача (якщо претендент володіє достатньою кваліфікацією для викладання) пропонується натиснути на кнопку «Заявка на навчання (викладання)». Перед користувачем відкриється пропозиція авторизуватися на сайті, або, пройти швидку реєстрацію. Після цього, відкриється віконце анкети, яку необхідно заповнити для подачі заявки на участь у програмі. Необхідні для заповнення поля обведені червоним. Після відправлення заявки, модератор розгляне її протягом декількох днів і зв'яжеться з претендентом за допомогою адреси електронної пошти, введеної в анкеті. У випадку, якщо користувач задовольняє критеріям програми, модератор підбере викладача, з яким учень вибере тему і час занять. Звичайна схема занять – урок один або два рази на тиждень³⁵.

Види послуг Центру: *освітні послуги:* навчання за додатковими освітніми програмами; викладання спеціальних курсів і циклів дисциплін; поглиблене навчання; індивідуальне навчання, репетиторство; *розвиткові послуги:* створення груп для адаптації дітей до різних навчальних / життєвих ситуацій; забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку, підготовки до активної професійної та громадської діяльності; *оздоровчі послуги:* організація груп для зміцнення здоров'я; організація груп корекційно-розвиткового навчання та дозвілля.

КМЦ-ОР самостійно розробляє програму своєї діяльності з урахуванням запитів учнів, потреб сімей, навчальних закладів, дитячих та інших громадських об'єднань та організацій, особливостей соціально-економічного розвитку території і національно-культурних традицій. Діяльність учасників навчальних груп (УНГ) в даному закладі здійснюється в одновікових та різновікових об'єднаннях за інтересами: гурток, секція, група, клуб, студія, команда, форум тощо (об'єднання). Об'єднання створюються як на цілий навчальний рік, так і на короткий час, залежно від специфіки і напрямків діяльності. До структури КМЦ-ОР можуть входити підрозділи: центр моніторингу якості освіти,

³⁵ Модель онлайн навчання за матеріалами: «Толдот Йешурун»

навчально-тренінговий центр планування кар'єри, центр персонального розвитку, інтерактивні студії (WEB-студії) тощо.

Види діяльності КМЦ-ОР:

- реалізація освітніх програм додаткової освіти для осіб різних освітньо-вікових груп, надання додаткових освітніх послуг за різними напрямками;

- реалізація відпочинкових програм для дозвілля для всіх вікових категорій учнів/слухачів при взаємодії з різними освітніми закладами, установами культури, громадськими організаціями та іншими асоціаціями;

- організація методичної роботи, вдосконалення освітніх програм, змісту, форм, методів роботи, підвищення педагогічної майстерності працівників;

- профорієнтація учнів та молоді (тестування, консультації);

- підготовка до ЗНО (курси, репетиторство, тренінги тестування);

- кар'єрне консультування; – індивідуальне і сімейне консультування;

- тренінги саморозвитку для школярів та дорослих;

- науково-методична діяльність;

- розробка і стандартизація діагностичних методик і комплексів;

- семінари і конференції з профорієнтації та кар'єрних стратегій;

- організація тематичних вебінарів для спільнот і груп;

- проведення відкритих занять і форумів представників бізнес-середовища, працівників суб'єктів господарювання, ОМС, ОДВ тощо.

- реалізація освітніх програм різних тематичних спрямувань тощо.

Діяльність КМЦ-ОР сприятиме реалізації основних завдань неперервної соціальної освіти на локальному / муніципальному рівні: виховання патріота України; вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду; виховання в учнів і слухачів поваги до Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії; виховання у вихованців, учнів і слухачів патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу, а також інших націй і народів; виховання в учнів і слухачів шанобливого ставлення до родини та людей похилого віку; створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів; формування у вихованців, учнів і слухачів свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, навичок безпечної поведінки; задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими

структури освіти; задоволення потреб вихованців, учнів і слухачів у професійному самовизначенні і творчій самореалізації; пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів; вдосконалення фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів, підготовка спортивного резерву для збірних команд України з різних видів спорту; організація дозвілля учнів і слухачів, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень; виховання в учасників навчально-виховного процесу свідомого ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих; формування здорового способу життя учнів і слухачів; здійснення інформаційно-методичної та організаційно-масової роботи.

Така модель сприятиме вирішенню нагальних проблем щодо якості освіти, зокрема – якості до-професійної та професійної підготовки молоді та працівників підприємств міста. З цієї метою достатньо ефективним представляються такі форми суб'єкт-суб'єктної взаємодії, як, наприклад, щорічний «Фестиваль кар'єри» та Інтернет-форум «Робота в нашому місті».

Програма «Фестивалю кар'єри» може включати: презентації учнями професій, аналіз професіограм з різних галузей; проведення спеціалістами семінарів з питань успішного працевлаштування, конференції зі стажування та виробничої практики, «Ярмарку вакансій» за участю компаній-роботодавців та «Ярмарку спеціальностей» для учнів шкіл, коледжів; проведення тренінгів, що мають на меті ознайомити молодь та студентів з правилами пошуку роботи в умовах ринкової економіки, допомогти майбутнім випускникам навчитися складати професійне резюме та проходити співбесіду при прийомі на роботу, знайомитися з комплексом заходів щодо пошуку роботи, умовами адаптації на робочому місці, нюансами першого робочого дня тощо.

Презентації та демонстраційні відеоролики, підготовлені фахівцями з підбору персоналу, створять можливість майбутнім випускникам під час тренінгів спробувати пройти всі етапи процесу пошуку роботи, у тому числі «змодельовати» схему співбесіди, керуючись за не обхідності важливими підказками спеціалістів з кадрової роботи.

Проблема працевлаштування молоді полягає сьогодні не стільки у відсутності робочих місць, скільки у нездатності держави, роботодавців і самих молодих фахівців знайти спільну мову. Часто молоді фахівці не можуть знайти застосування своїм знанням та енергії. З іншого боку, вимоги роботодавців до майбутніх працівників щороку стають усе жорсткішими. До переліку вимог сьогодні входить не лише обов'язковість добрих знань, володіння ПК та знання іноземної мови, наявності у претендентів практичного досвіду. Сучасний фахівець

повинен бачити перспективу розвитку свого підприємства та галузі в цілому, вміти кваліфіковано розв'язувати складні практичні завдання. Внесок молодих працівників у практичну діяльність знаходиться у прямій залежності від їх підготовленості до роботи, кругозору і практичних навичок. А готувати себе до професійної діяльності необхідно від самого початку професійного навчання. Набуття первинного практичного досвіду в процесі навчання, ознайомлення з виробничими процесами і технологічними циклами виробництва можливе лише при безпосередньому спілкуванні молоді з професіоналами-практиками у виробничих умовах. при зустрічі з ситуаціями, де є нагода відчувати, як теоретичні знання трансформуються у конкретні справи.

Портальні технології навчання засобами СУЗ

Основою функціонування Центру є інтегрований корпоративний портал знань (enterprise knowledge portal – *ЕКР*), який забезпечує взаємодію суб'єктів і користувачів, створює спільну базу колективного розуміння (тезауруси), цінностей і досвіду, слугує центром самоорганізації навчання, практики і досвіду, забезпечує пряму взаємодію користувачів з необхідними інтелектуальними капіталами, прискорює нововведення і знижує обсяг рутинної механічної роботи. Інтегрований портал знань виступає в якості міжгалузевого інформаційного центру, забезпечує доступ до повного спектру інформації, даних, ресурсів, наукових досліджень, новин з питань освіти і навчальних програм з усього світу. Кожен портал знань може мати ієрархічну або мережеву структуру, включаючи спеціалізовані портали. Така архітектура робить портал гнучким і динамічним. В основі порталів лежать онтології, типології відповідних мережевих ресурсів, конструктор запитів та відповідей. Портал знань у своїй конструкції комбінує такі типи компонентів: інформаційні ресурси, системи для спільної роботи груп за допомогою ІКТ, експертні системи за критеріями: досвід, область експертизи та інтереси.

Портал знань підприємства (Enterprise Portal знання – *ЕКП*) – різновид системи управління знаннями на підприємстві (КМ – *knowledgemanagement*). ЕКП надає засоби доступу до інформації, дозволяє користувачам взаємодіяти один з одним, допомагаючи пов'язувати інформацію з колективним розумінням, системою цінностей і досвідом. ЕКП дає можливість приймати оптимальні рішення, оскільки поєднує набуті знання з інформацією і служить «само документованим» центром навчання на досвіді. Портал знань комбінує в собі три типи компонентів: *Інформаційний портал*, який з'єднує людей з інформацією; *Портал для спільної роботи*, який

забезпечує всі мислимі засоби взаємодії людей з використанням комп'ютерних технологій; *Портали експертизи*, які з'єднують людей з іншими людьми на основі таких критеріїв, як досвід, область експертизи та інтереси. Портал знань організації створює реальну можливість практичного застосування теорії управління знаннями. Забезпечуючи пряму взаємодію користувачів з необхідними інтелектуальними ресурсами, ЕКП прискорює нововведення і знижує обсяг повторюваної роботи в організації. Портал знань знижує тимчасові витрати, даючи користувачам потужну, безперервно оновлювану карту шляху до корпоративних знань та інформації. Портал знань автоматично доставляє користувачеві запитану інформацію, а також аналізує дані про те, яку інформацію найчастіше шукає певний користувач, і на основі цього створює його профіль, щоб надалі, знаючи коло інтересів учасників, скоротити час пошуку необхідних даних.

Змістова структура «Порталу знань» має у своїй основі систему інтегрованих освітніх ресурсів та компонентів «середовища знань» (knowledge spase) та керується системою управління знаннями. Онтологія СУЗ у такій структурі характеризується результативним пошуком «*Learning-skate*» (LS)³⁶. Технологія LS базується на матеріалах глобальної бази даних із заданими параметрами. Потрібно використати ключове слово та/ або параметри фільтрації для отримання доступу до повного спектру інформації, даних, ресурсів, наукових досліджень, і новин з питань і програм по всьому світі, доступних в базі даних порталу. Прикладом може бути Репозиторій знань Всесвітньої організації інтелектуальної власності³⁷.

Поняття «знання» є поліваріантним, має декілька трактувань, і споріднене із такими поняттями, як *дані* (data), *інформація* (information), *знання* (knowledge) та *інтелектуальні здібності* (intelligence). На відміну від даних та інформації, знання невіддільні від суб'єкта, який ними володіє, мають холистичну природу та динамічний характер. «Знання – це суміш досвіду, цінностей, контекстуальної інформації та експертних інтуїцій, що безперервно змінюється та слугує рамками для оцінювання й сприйняття нового досвіду та інформації. В організаціях воно часто втілене в документах і репозиторіях, в організаційних процесах, практиках і нормах». Знання є ключовим поняттям в інтерпретації та визначеннях трьох місій університету: знання генеруються або виробляються за допомогою досліджень; вони поширюються та просуваються за допомогою

³⁶ «*Learning-skate*» (LS) термін автора (2013).

³⁷ Репозиторій знань Всесвітньої організації інтелектуальної власності. URL : <https://tind.wipo.int/search>

викладання та навчання; Знання використовуються для вирішення проблем та загальної суспільної користі (Оржель О.Ю.)³⁸. Застосування знань не обмежується технологічними інноваціями та ноу-хау та охоплює соціальні, гуманітарні, культурні, ділові та підприємницькі, економічні, політичні та інші галузі. Знання стають основним інструментом вирішення проблем; а попит на знання зростає серед різних категорій працівників знань, що займаються визначенням проблем, прийняттям рішень та їх реалізацією у різних секторах економіки та сфері життя.

Управління знаннями (менеджмент знань) – це технологія, що включає комплекс формалізованих методів, які охоплюють: пошук та набуття знань з живих та неживих об'єктів (носіїв знань); структурування й систематизацію знань (для забезпечення зручного зберігання і пошуку їх); аналіз знань (виявлення залежностей і аналогій); оновлення (актуалізацію) знань; поширення знань; генерацію нових знань (PC Week/RE).

Експерти Європейської комісії пропонують таку класифікацію знань: *наукові* знання, що формуються в університетах, в секторі досліджень і розробок; *технічні* (технологічні) знання, основними постачальниками яких є підприємства, інститути підприємницького сектора і державні наукової установи, університети, а також дослідницька активність у нових підприємницьких структурах, що виникають як при створенні нового бізнесу, як і в якості побічного продукту досліджень, які проводяться в існуючих організаціях (spin-offs); *інновації*, які здійснюються компаніями підприємницького сектора і наново створюваними підприємствами; *людський капітал*, створюваний у діяльності університетів з підготовки спеціалістів і кадрів вищої кваліфікації; в процесі досліджень у державному і підприємницькому секторі, а також в інших спеціалізованих закладах вищої професійної освіти; *кваліфікації* (компетенції), які являються результатом отримання освіти у ЗВО, навчання в корпоративному секторі, а також професійних курсів і професійного досвіду працівників в усіх секторах економіки, включаючи дослідницький сектор; *ІКТ (інформація)* – що створюється в корпоративному секторі ІКТ і розповсюджується в результаті їх застосування в діяльності мережевих структур

Система управління знаннями (СУЗ) – це інформаційно-технологічний продукт і стратегія певного локального середовища (підприємства), спрямована на створення механізму підтримки «*органі-*

³⁸ Orzhel, O. (2022). University Social Mission in the Wartime under Knowledge Society. International Scientific Journal of Universities and Leadership,. 2022, 13, 26–36. <https://doi.org/10.31874/25-20-6702-2022-13-26-36>

заційної свідомості», що включає всю інформацію, досвід і кваліфікацію та використовується на благо компанії та працівників. Основними цілями створення СУЗ є: професійний розвиток суб'єктів діяльності, підвищення інноваційності, зростання ефективності управління інтелектуальними ресурсами, підвищення операційної ефективності. Результатом функціонування такої системи та її продуктами є: а) загальна база формалізованих знань організації; б) системи довідково-методичної підтримки працівників організації та підтримки спільної роботи робочих груп; в) створення професійних спільнот; г) центри компетенцій для підтримання, застосування та розвитку знань.

Для забезпечення якості особистісно-орієнтованих результатів навчання в системі неперервної соціальної освіти необхідно використання певних методологічних підходів і принципів: *загальної епістемології, системно-діяльнісного, модульного, особистісно-орієнтованого, синергетичного*³⁹. Системно-діяльнісний підхід в освіті означає, що навчання – це процес діяльності учня, спрямований на становлення його свідомості і його особистості в цілому. Основна ідея полягає в тому, що нові знання не даються в готовому вигляді – учні «відкривають» їх самі в процесі самостійної дослідницької діяльності.

Системно-діяльнісний підхід визначає необхідність подання нового матеріалу через розгортання послідовності навчальних завдань, моделювання досліджуваних процесів, використання різних джерел інформації, у тому числі інформаційного простору мережі Інтернет, передбачає організацію навчального співробітництва, забезпечує досягнення запланованих результатів програми навчання та створює основу для самостійного засвоєння учнями нових знань, умінь, компетенцій, видів і способів діяльності (Таблиця 3.2).

Дидактичні принципи системно-діяльнісного підходу в навчанні:

1. *Принцип діяльності* означає, що учень, здобуваючи знання не в готовому вигляді, усвідомлює зміст і форми навчальної діяльності, бере участь у їх вдосконаленні, що сприяє формуванню його загальнонавчальних умінь.

2. *Принцип безперервності* означає організацію навчання, коли результат діяльності на кожному попередньому етапі забезпечує початок наступного етапу. Безперервність процесу забезпечується інваріативною технологією, а також наступністю між усіма ступенями змісту і методики навчання.

³⁹ Ковальчук Г. О. Муніципальна система забезпечення якості навчання. *Проблеми освіти* : Науковий збірник / Кол. авт. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2013. Вип. 77. С. 125-129.

Таблиця 3.2

Головна	Галузі знань	Предмети / дисципліни / курси	Навчально-методичні матеріали	Контроль / Самоконтроль	Заходи Дозвілля
Законодавство			Training magazine (Training & Cases)		
Служба зайнятості Спільноти DevNet Learning Network Support Community	Галузі Профорієнтація Кар'єра Пошук вакансій Консультації	Освітньо-вікові групи: 4-6; 7-10; 11-14; 15-17; 18-22; 23-32; 33-42; 40+; 50+; 60+ Спільна робота груп	Викладачі Інформаційно-аналітичні матеріали Скачать заявку.	Тести для самоперевірки ЗНО Міжнародний моніторинг	Бізнес-ініціативи, стартапи, бізнес-кубатори
Набір інструментів для навігації Технологія тенденції Хмара Інтернет речей (IoT) Мобільність Software Defined Networking (SDN)	Tests Тести Surveys Огляди Portfolios Портфелі Curriculum Mapping Навчальний план Mapping Benchmarking Бенчмаркінг Handbooks Довідники Rubrics Рубрики Transparency Framework Прозорість Framework Principles of Assessment Принципи оцінки Measuring Quality Вимірювання якості Найпоширеніші національні тести для оцінки результатів навчання студентів. Collegiate Assessment of Academic Proficiency (CAAP) Енциклопедичний оцінка академічного Proficiency (CAAP) Critical Thinking Assessment Test (CAT) Критичне мислення Оціночний Test (CAT) Collegiate Learning Assessment (CLA) Оцінка Енциклопедичний навчання (CLA) ETS Proficiency Profile (MAPP) ETS Знання профілю - Формально відомий як Міра академічної кваліфікації і прогресу (MAPP) WorkKeys WorkKeys Collegiate Assessment of Academic Proficiency (CAAP) Енциклопедичний оцінка академічного Proficiency (CAAP) (Джерело: Національний інститут з оцінки результатів навчання)				
Підтримка Завантажити Документація	Стати студентом	Стати інструктором	Зовнішні освітні ресурси: OECD Home > Education ОЗСР	Навички для працевлаштування Завтра починається тут	Зворотний зв'язок Контакти Календар

3. *Принцип цілісного уявлення про світ* означає, що в учня має бути сформовано узагальнене сприйняття картини світу (про природу-суспільство-самого себе), розуміння ролі і місця науки в цій системі.

4. *Принцип «міні-макса»* полягає в тому, що завлад пропонує кожному учню зміст освіти на максимальному (творчому) рівні і забезпечує його засвоєння на рівні соціально-безпечного мінімуму (державного стандарту).

5. *Принцип психологічної комфортності* передбачає зменшення стресогенних факторів, створення на уроці доброзичливої атмосфери, орієнтованої на ідеї педагогіки співробітництва, соціально-емоційного навчання, забезпечення психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.

6. *Принцип варіативності* передбачає розвиток варіативного мислення учнів, розуміння можливості різних способів вирішення проблеми, формування здатності до вибору оптимального варіанту.

7. *Принцип творчості* передбачає орієнтацію на творчі задатки у навчальній діяльності учнів, набуття ними власного досвіду творчої діяльності. Формування здатності самостійно знаходити рішення реальних завдань.

Таким чином, системно-діяльнісний підхід націлений на розвиток особистості, формування громадянської ідентичності. Навчання має бути організовано так, щоб цілеспрямовано вести за собою розвиток і сприяти

реалізації концепції ЮНЕСКО «Happy Schools» з метою якісного інклюзивного навчання для благополуччя учнів, педагогів, батьків та шкільних спільнот в цілому, відповідно до ЦСР-3 та ЦСР-4 ООН.

ВИСНОВКИ

За результатами нашого дослідження на основі аналізу теоретичних першоджерел та нормативно-правового поля розвитку сучасних освітніх систем можемо зробити висновки, що якісна неперервна соціальна освіта і професійна підготовка є передумовою соціальної стабільності людини та основою соціально-економічного розвитку країни в цілому, і регіональних (адміністративно-територіальних) спільнот зокрема. Розширення та визнання набутих знань, професійних навичок та рівня компетентності всіх суб'єктів навчання мають важливе значення для розвитку їх особистості, конкурентоспроможності, підвищення зайнятості й соціальної згуртованості в рамках територіальних громад, що забезпечує й освітню соціальну інклюзію.

Неперервна соціальна освіта, що реалізується відповідно до Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals (*SDGs*) ООН, 2015), є суттєвим чинником інноваційного соціально-економічного розвитку країни і суспільства. Соціальна освіта (SEL) означає розширення освітнього процесу, від зосередження виключно на когнітивних аспектах до збалансованого підходу, що включає когнітивні, соціальні, емоційні та поведінкові аспекти навчання. Соціальне та емоційне навчання відіграє вирішальну роль у колективних зусиллях із трансформаційної освіти з метою надання учням знань, навичок, установок та цінностей, необхідних для позитивних соціальних змін, як того вимагають ЦУР-4, Саміт з трансформації освіти, Доповідь Міжнародної комісії з майбутньої освіти та Рекомендація ЮНЕСКО 2023 року про освіту на користь миру, прав людини – для більш широкої трансформації суспільства у напрямку справедливості, інклюзивності, рівності та сталого розвитку

У реалізації цілей і завдань ЦСР-4 засобами неперервної соціальної освіти в рамках навчально-виховного процесу в закладах неперервної освіти може бути застосовано механізми управління якістю навчання, що базуються на принципах і закономірностях систем інженерії знань, штучного інтелекту, системно-діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів. Важливими чинниками та компонентами забезпечення соціально значимих результатів навчальної діяльності усіх суб'єктів освітнього процесу є соціальна включеність та забезпечення якісної та доступної освіти.

Найбільш повно й ефективно якісна й доступна неперервна освіта може бути безпосередньо реалізована тільки на локальному (територіальному) рівні через кооперативну інтегровану й інклюзивну взаємодію всіх учасників територіальної громади, всіх суб'єктів та бенефіціарів освітньо-навчальної діяльності на базі відповідних економічних ресурсів.

Муніципальна система реалізації освітньо-навчального процесу в неперервній освіті має становити освітній кластер (Hub), що включає: загальноосвітні школи, ЗВО, заклади позашкільної освіти, установи неформального навчання, координаційний муніципальний центр освітніх ресурсів тощо. Для удосконалення моделі системи муніципальної освіти пропонується створення центру відкритої освіти – координаційного муніципального центру освітніх ресурсів (КМЦ-ОР), який має формат діяльності навчально-професійного co-working центру відкритої освіти. На базі такого Центру створюються умови для: інтерактивної взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу, впровадження інноваційних програм, координації локальних освітніх, навчальних і соціальних заходів; поєднання інноваційних педагогічних заходів моніторингу щодо управління якістю освіти; упровадження концепції «системи управління знаннями» та використання технологій інженерії знань. Технологічною основою функціонування Центру має стати інтегрований муніципальний портал знань, який виступає в якості міжгалузевого інформаційного центру, забезпечує доступ до повного спектру інформації, даних, ресурсів, наукових досліджень з усього світу.

Великі можливості для розвитку неперервної соціальної освіти на територіальному рівні мають і заклади вищої освіти, зокрема університети. Цьому сприяє національний структурний проєкт програми Еразмус + напряму KA2 – «Університети-громади: посилення співпраці». Цей проєкт передбачає дослідження та розвиток соціальної інклюзії у співпраці університетів та громад, впровадження європейського досвіду щодо соціальної відповідальності університету, розширення співпраці між університетом і бізнесом, між університетами та середніми школами, між університетами та НУО та зв'язками між університетами та місцевими органами влади. Університети могли б налагодити співпрацю з роботодавцями для створення спеціальних програм стажування та працевлаштування молоді, організації консультацій і тренінгів з профорієнтації та кар'єрного розвитку з урахуванням воєнного часу. Університети мають унікальні можливості, в силу своєї участі в програмах академічної мобільності й академічного обміну, ініціювати трансфер у локальних спільнотах найновіших знань у сфері нової економіки, підприємництва

та економічного переходу до Четвертої промислової революції. Взаємодія суб'єктів локального соціально-професійного середовища сприятиме імплементації наскрізного принципу «рівності для всіх і рівності в усіх її сенсах» у контексті повоєнного відновлення нашої країни, та впровадженню Європейської основи соціальних прав і концепції «Гідної праці» (2008 р.).

АНОТАЦІЯ

В умовах сучасного трансформаційного середовища життєдіяльності країн, територіальних спільнот і кожної окремої людини дедалі більшого значення набуває феномен якості життя й здорової економіки – при цьому, одним з основних чинників тут виступає якість та зміст неперервної освіти для всіх, нарівні з добробутом та здоров'ям людини, що визнається пріоритетом ХХІ століття. Якісна освіта забезпечує формування у молоді системи компетентностей для успішної самореалізації у сучасному суспільстві.

Мета статті – висвітлення теоретичних підходів щодо змісту і значення концепції неперервної соціальної освіти як необхідного чинника реалізації цілей сталого розвитку та інноваційних трансформацій в контексті територіальних спільнот, гуманітарних аспектів соціально-економічної діяльності у кожній локації; розробка рекомендацій щодо удосконалення механізмів для підвищення якості неперервної освіти на рівні локального (територіального) соціально-економічного середовища.

Для цілей дослідження було використано методи теоретичного й емпіричного змісту: літературне ревію наукових публікацій у галузі неперервної освіти, управління освітою, педагогічне моделювання організаційних підходів до управління якістю неперервної соціальної освіти. В основі дослідження лежить припущення про те, що для забезпечення якості неперервної освіти на локальному рівні доцільно використовувати механізми суспільної координації, що реалізуються у структурно-функціональній моделі *координаційного муніципального центру освітніх ресурсів*, на базі якого створюються умови для інтерактивної взаємодії усіх суб'єктів неперервного освітнього процесу, координації локальних освітніх, навчальних і соціальних заходів на основі синергії змістового, процесного, результативного і суб'єктного компонентів; необхідних для забезпечення якісної та доступної освіти для всіх; технологічної координації засобами управління знаннями і технологій інженерії знань.

Висвітлено освітні та соціо-гуманітарні аспекти організації освітнього хабу локального значення, як міжгалузевої структури, що

інтегрує зусилля зацікавлених сторін, бенефіціарів, місцевих користувачів – учасників навчання та місцевих адміністрацій для розроблення й імплементації проектів територіального розвитку, відповідно до стратегій євроінтеграції нашої країни.

Зроблено висновок, що неперервна соціальна освіта здійснює визначальний вплив на інноваційний розвиток локальних спільнот і територіальних громад. Великі можливості для цього мають заклади вищої та позашкільної освіти, забезпечені нормативно-правовою та матеріально-технічною базою для створення широкої інтегрованої партнерської взаємодії всіх учасників локального соціально-економічного простору.

Література

1. A Memorandum on lifelong learning. URL: https://www.hsu-hh.de/wb/wp-content/uploads/sites/647/2017/10/Anthology-Memorandum_on_Lifelong_Learning-EU-2000.pdf
2. BOLOGNA PROCESS IN UKRAINE 2005–2020: ACHIEVEMENTS, CHALLENGES AND PROSPECTS. NATIONAL ERASMUS+ OFFICE UKRAINE – Higher Education Reform Experts Team, INSTITUTE OF HIGHER EDUCATION, NAESU. 2020. 66 p.
3. Cross-sectoral perspectives on transformative education: accelerating progress on SDG 4.7 through social and emotional learning ED/E30/SDG/2024/13). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391783>
4. ESD-NET 2030. URL : <https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education/esd-net>
5. Key Competences for Lifelong Learning. URL : http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/
6. Learning for All Investing in People's Knowledge and Skills to Promote Development. The Executive Summary accompanies the complete World Bank Group Education Strategy 2020. The International Bank for Reconstruction URL: www.worldbank.org/educationstrategy2020; URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/zh/685531468337836407/pdf/644870WP0Learn00Box0361538B0PUBLIC0.pdf>
7. Innovative investments for the economic recovery of Ukraine. UNDP (2023). United Nations Development Programme UkraineInvest. 66 p.
8. Lisbon Strategy for Growth and Jobs. URL: <http://lisbon.cor.europa.eu/>
9. Making a European area of lifelong learning a reality. Communication from the Commission. Brussels, 21.11.2001 COM(2001) 678 final. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000199740>

10. Orzhel, O. (2022). University Social Mission in the Wartime under Knowledge Society. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 2022, 13, 26– 36. Doi.org/10.31874/25 20-6702-2022-13-26– 36
11. Sorbonne Declaration. Paris, the Sorbonne, May 25 1998.
12. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. United Nations. A/RES/70/1. 35 p.
13. UNESCO MGIEP Transforming Education. URL : <https://mgiep.unesco.org/>
14. What-you-need-know-about-social-and-emotional-learning. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-social-and-emotional-learning>
15. Why did the Report change the indicators for measuring education and income in 2010? *United Nations Development Programme*. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/why-did-report-change-indicators-measuri...>
16. Why world needs happy schools? Global report happiness and learning. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/why-world-needs-happy-schools-global-report-happiness-and-learning>.
17. Васильсва Г.І., Любарець В.В. Термінологічний словник-інклюдія. Київ : Міленіум, 2018. 44 с.
18. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / В.Г. Кремень, В.І. Луговий, П.Ю. Саух, І.І. Драч, О.М. Слюсаренко, Ю.А. Скиба, О.В. Жабенко, С.А. Калашнікова, Ж.В. Таланова, О.М. Петроє, О.Ю. Оржель, І.Ю. Регейло, М.В. Набок; за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2023. 172 с. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-2023>
19. Глобальна кампанія за освіту. URL: www.campaignforeducation.org
20. Глобальний тиждень дій в підтримку освіти. URL: <https://campaignforeducation.org/en/take-action/take-part-in-gawe/global-action-week-for-education-gawe-2024>
21. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. Резолюція від 08.09.2000 № 55/2. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_621.
22. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.

23. Загальна декларація прав людини : Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

24. Зарубінська І.Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04. Ін-т вищої освіти НАПН України. Київ, 2011. 39 с.

25. Звіт про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і Української національної рамки кваліфікацій. DOI: 10.2767/685977

26. Ініціатива «Право на освіту». URL: <http://right-to-education.org/monitoring>

27. Інклюзивна освіта: основні положення. URL: https://uu.edu.ua/incluzivna_osvita

28. Ковальчук Г. О. Муніципальна система забезпечення якості навчання. *Проблеми освіти* : Науковий збірник. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2013. Вип. 77. С. 70–75.

29. Ковальчук Г. О. Управління знаннями як компонент якості професійно-орієнтованого навчання в системі соціально-економічної безпеки локального середовища. *Вища освіта*. 2015, № 4-5. С. 20–37.

30. Ковальчук Г.О. Технології навчання економічних дисциплін в системі неперервної освіти (теоретико-методичний аспект) : монографія. Київ : КНЕУ, 2014. 511 с.

31. КОМПАС – Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді – Рада Європи. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168066c848>

32. Лукацька Я.С. Аналіз поняття «соціальна компетентність особистості» в українських та зарубіжних наукових працях. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ». Педагогічні науки. 2021. № 1 (21). С. 49–53. DOI: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-6

33. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

34. МОН і Світовий банк визначають плани співпраці в наступному році для підтримки сфери освіти. (5 грудня 2024 року) URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-i-svitovyi-bank-vyznachaiut-planu-spivpratsi-v-nastupnomu-rotsi-dlia-pidtrymky-sfery-osvity>

35. Нестерова М., Оржель О. Соціальна інклюзія як чинник успішної співпраці університетів та громад. *Вища освіта України*. 2023, № 3. С. 43–52. DOI 10.32782/NPU-VOU.2023.3(90).06

36. Освіта для всіх? КОМПАС : Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді. Рада Європи. С. 226–227.

37. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. URL : <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>

38. Пашенко О.В., Гриценко І.А., Софій Н.З. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу : навчально-методичний посібник. Київ : Арт Економі, 2012. 184 с.

39. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. 11 MAY 2018. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>

40. Проєкт «Право на освіту». URL: www.right-to-education.org

41. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text

42. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність та перспективи розвитку: колективна монографія у 2 частинах. Частина 1. Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні / за ред. С.П. Миронової, Л. Б. Платаш. Чернівці: «Технодрук», 2021. 352 с.

43. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» Болонья, 19 червня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text

44. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія : навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 68 с.

45. Цілі розвитку тисячоліття. ООН. URL: www.un.org/millenniumgoals

46. Як ООН підтримує Цілі сталого розвитку в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>

Information about the author:

Kovalchuk Galyna Oleksandrivna,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Chief researcher at the Department of University-Society Interaction

Institute of Higher Education

of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

9, Bastionna str., Kyiv, 01014, Ukraine